

STANISŁAW RÓG (1908–2000)

W historii ostatnich stu lat polskiej statystyki, a przede wszystkim w historii Głównego Urzędu Statystycznego, dr Stanisław Róg był i zapewne pozostanie na wiele dziesiątków lat nie tylko nestorem, ale i legendą służb pracujących na potrzeby państwa, nauki i praktyki statystycznej.

Urodził się 27 września 1908 roku w okolicy Ropczyc (obecnie województwo podkarpackie). Bezpośrednio po maturze w 1930 roku został przyjęty do pracy w Wydziale Statystyki Przemysłu Głównego Urzędu Statystycznego. Była to praca „tymczasowa”, polegająca na realizacji zamówień składanych w GUS i finansowanych przez Izby Przemysłowo-Handlowe, które przygotowywały informacje dla Ministerstwa Przemysłu i Handlu. Należy podkreślić, że takie rozwiązanie o kilkadziesiąt lat wyprzedziło badania zlecane przez resorty jednostkom organizacyjnym statystyki publicznej. Realizacja tego zadania zadecydowała o całej karierze zawodowej i dorobku naukowym Stanisława Róga.

Po 11 miesiącach pracy nad statystyką przemysłu (1930/1931) został zatrudniony w Biurze Spisów, które rozpoczęło przygotowania do Powszechnego Spisu Ludności, zrealizowanego 9 grudnia 1931 roku. W ramach tych prac, wykorzystując rejestry i formularze ze spisu w 1921 roku, przygotował skorowidz miejscowości, na którego podstawie dokonano porównania ewidencji miejscowości uzyskanej podczas spisu w 1931 roku. Kolejny szczebel awansu zawodowego osiągnął w 1935 roku, zdając egzamin referendarski, a to oznaczało uzyskanie stałego etatu i dodatku funkcyjnego. W ówczesnym GUS było zaledwie kilku referendarzy.

Pracę zawodową w GUS łączył S. Róg z nauką w szkole wyższej. W 1933 roku ukończył Wydział Finansowo-Ekonomiczny Akademii Nauk Politycznych, a w 1938 Wydział Prawa Uniwersytetu Warszawskiego.

W okupacyjnej biografii Stanisława Róga był bardzo ważny „okres krakowski”, związany z pracą w Urzędzie Statystycznym Generalnego Gubernatorstwa (Statistisches Amt für das Generalgouvernement). Okupacyjne władze niemieckie utworzyły go na wniosek Wydziału Reform Terytorialnych decyzją Hansa Franka z 13 września 1940 roku. Urząd ten 10 października 1940 roku przeniesiono do Krakowa, a w okresie od listopada 1940 do marca 1941 roku przewieziono tam z Warszawy również bibliotekę GUS. Urząd wraz z biblioteką umieszczono w budynku Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie przetrwał do reewakuacji do Warszawy w 1945 roku. Statistisches Amt für das Generalgouvernement na wszystkich szczeblach kierowniczych był obsadzony przez Niemców. Jego działalność była ściśle nadzorowana przez policję i Urząd ds. Spraw Bezpieczeństwa Rzeszy. Stanisław Róg był zatrudniony w wydziale Statystyki Przemysłu jako kierownik zespołu opracowującego jednostkowe sprawozdania z zakładów przemysłowych. Rozdział zadania swoim podwładnym i

przyjmował gotowe tablice. Dał się poznać jako człowiek skrupulatny, wymagający ale życzliwy, wyraźnie chroniący podległych mu pracowników.

Współpracując w Krakowie z organizacjami podziemnymi, chronił polskie zbiory materiałów statystycznych, a także przekazywał tym strukturom wyniki spisu zakładów przemysłowych w 1941, spisu rolnego w 1942 oraz spisu ludności w 1943 roku. Uczestniczył też w tym czasie w pracach tajnego zespołu uczonych i działaczy, który zajmował się kwestią przyszłego osadnictwa na ziemiach zachodnich. Wyniki tych dociekań zostały częściowo wykorzystane po wojnie w Biurze Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych, którym kierował R. Buławski (działalność tego Biura trwała do 1947 roku, a materiały i większość tego zespołu przejęło później Ministerstwo Ziem Odzyskanych). W drugiej połowie 1944 i w pierwszych miesiącach 1945 roku Stanisław Róg pracował w Biurze Poszukiwania Osób Zaginionych.

Już od początku 1945 roku uczestniczył w uruchamianiu GUS, najpierw w przewożeniu dobytku GUS z Krakowa do Warszawy, a następnie w organizacji samego urzędu. W ówczesnym GUS, który rekonstruowano według struktury z 1938 roku, S. Róg otrzymał w kwietniu 1945 roku nominację na naczelnika Wydziału Statystyki Przemysłu, a w lipcu brał udział w przeprowadzeniu ogólnopolskiego spisu zakładów przemysłowych. Miał też decydujący wkład w przygotowanie i analizę wyników tego spisu. W efekcie jego licznych inicjatyw i działań w celu uporządkowania i integracji statystyki przemysłu zorganizowano międzyresortową konferencję na ten temat.

W kwietniu 1948 r. S. Róg niespodziewanie został powołany na stanowisko dyrektora Departamentu Planowania Przemysłu w Centralnym Urzędzie Planowania. Funkcję tę pełnił do 1955 roku, a następnie został dyrektorem Departamentu Koordynacji Zbiorczych Planów Gospodarczych.

W 1958 roku uzyskał zgodę na powrót do GUS z jednoczesną nominacją na stanowisko wiceprezesa ds. Statystyki Przemysłu, Zaopatrzenia i Rozwoju Techniki Obliczeniowej. Głównie jego zasługą po objęciu tej funkcji było przygotowanie i przeprowadzenie badania środków trwałych w przedsiębiorstwach (inventaryzacja i wycena) oraz spisu zakładów i przedsiębiorstw przemysłowych (1964 r.). W tym zakresie prowadził również studia naukowe, przygotowując swoją dysertację. Doktoryzował się w 1966 roku w Szkole Głównej Planowania i Statystyki (obecnie SGH) na podstawie rozprawy pt. *Metody statystyczne badania i analizy środków trwałych*, której promotorem był prof. dr hab. Kazimierz Romaniuk.

Do największych osiągnięć S. Róga po II wojnie światowej należy zaliczyć zorganizowanie w 1960 roku po raz pierwszy w Polsce inventaryzacji środków trwałych, zorganizowanie corocznej sprawozdawczości o stanie i ruchu środków trwałych, uruchomienie spisów kadrowych, a także zainaugurowanie prac nad utworzeniem zintegrowanej bazy pojęciowej i klasyfikacyjnej systemu statystyki państwowej.

Pracując w GUS, Stanisław Róg pełnił coraz bardziej odpowiedzialne funkcje. Zaczynał jako pracownik tymczasowy, był referendarzem, dyrektorem departamentu, a karierę zawodową kończył będąc wiceprezesa GUS. Na emeryturę przeszedł 30 czerwca 1974 roku w wieku 65 lat, a do 1976 roku był jeszcze doradcą prezesa GUS.

Z chwilą przejścia na emeryturę rozpoczęło się „drugie” życie zawodowe dra Stanisława Róga, tym razem jako redaktora naczelnego „Wiadomości Statystycznych” (07.1974–02.1994), a następnie przewodniczącego Rady Programowej tego miesięcznika (02.1994–1999). Jego praca w redakcji i Radzie Programowej to okres niestrudzonej działalności merytorycznej i technicznej. Do dziś wspomina się jego twórcze „ślęczenie” nad oddawanymi do druku numerami pisma, ogromną kompetencją merytoryczną i wspaniałe wycucie językowe.

Życie i praca zawodowa Stanisława Róga obfitowały w okoliczności, zdarzenia i działania o wielkim znaczeniu dla rozwoju polskiej myśli i praktyki statystycznej. Już pierwsze swoje zadanie zawodowe zrealizował tak, że osiągnięty rezultat miał istotne walory poznawcze, metodologiczne i praktyczne. Kiedy w GUS powstawały wyspecjalizowane komórki branżowe, S. Róg zorganizował statystykę przemysłu. W czasie wojny wydatnie przyczynił się do ocalenia dorobku materialnego i intelektualnego GUS. Przeprowadził też unikatowe badania i analizy w zakresie statystyki przemysłu, osadnictwa na ziemiach zachodnich i ewidencji osób zaginionych. Jako wiceprezes GUS stymulował rozwój metodologii i organizacji badań, dbał o zachowanie wysokiego poziomu jakości ich wyników, przyczynił się do uzyskania kolejnych osiągnięć w mechanizacji, automatyzacji i elektronizacji prac obliczeniowych.

Dorobek autorski dra S. Róga obejmuje 80 publikacji, opracowań i analiz. Zdecydowana większość z nich dotyczyła statystyki przemysłu oraz metodologii i organizacji badań. Jego pracy i talentowi statystyka gospodarcza w Polsce zawdzięcza ciągłość informacji z ostatnich kilkudziesięciu lat, a zwłaszcza z okresu obejmującego lata 1945–1980.

Obok pracy w GUS i zaangażowania redakcyjnego S. Róg prowadził szeroką działalność popularyzatorską i dydaktyczną. Od początku swojej aktywności zawodowej ciągle się dokształcał i uczył innych. Już w latach 1930–1939 był wykładowcą na kursach statystycznych. Kontynuował tę działalność również po wojnie. Od 1949 roku był wykładowcą w Akademii Nauk Politycznych. W latach 1949–1955 prowadził kursy ekonomiki przemysłu w ramach Stowarzyszenia Wychowanków Szkoły Głównej Handlowej, a także później, po ich uratowaniu przez PTE (z inicjatywy prof. dra hab. E. Lipińskiego). W 1968 roku wspólnie z PWE zainicjował wydawanie serii *Statystyka w praktyce*.

S. Róg był odznaczony wieloma orderami i medalami państwowymi oraz resortowymi. W 1966 roku jako jeden z pierwszych otrzymał honorową odznakę *Za zasługi dla statystyki*. Polskie Towarzystwo Statystyczne w 2000 roku nadało mu godność Członka Honorowego.

Dr Stanisław Róg zmarł w Warszawie 10 sierpnia 2000 roku. W panteonie polskiej statystyki zaskarbił sobie miejsce szczególne. Była to bowiem postać, w której zrealizowały się marzenia osiągnięte sumienną pracą, wszechstronną twórczością i zgodnością z wybranymi ideałami. Umiłowanie ojczystego kraju, nauki i statystyki dostrzega się w całej spuściźnie, jaką pozostawił następcom.

Źródła

70 lat w służbie statystyki dra Stanisława Róga. GUS, Warszawa 1999.

Paradysz S., *Osiemdziesiąta rocznica Stanisława Róga*. „Wiadomości Statystyczne” 1988, nr 7.

Róg S., *60 lat działalności GUS*. „Wiadomości Statystyczne” 1978, nr 7.

Róg S., *70-lecie GUS*. „Wiadomości Statystyczne” 1988, nr 7.

Stanisław Róg (1908–2000). „Wiadomości Statystyczne” 2000, nr 9.

Sławiński B., *Niemiecki urząd w gmachu Collegium Novum*, „Alma Mater UJ” 2009, nr 118.

WŁADYSŁAW WIESŁAW ŁAGODZIŃSKI

(Biogram pochodzi z publikacji *Statystycy polscy*, GUS i PTS, Warszawa 2012, s. 314-317)